

L'EXPRESSIÓ ORAL¹

1. L'expressió oral

La classe de llengua ha estat sempre centrada en la gramàtica i la lectoescriptura. L'habilitat de l'expressió oral ha estat sempre la gran oblidada. La vida actual exigeix un nivell de comunicació oral tan alt com de redacció escrita. En la societat en que vivim ben sovint ens trobem en situacions “especials” que tenen conseqüències transcendents per a la nostra vida (feina, amistats, etc.). Per exemple:

- fer una exposició davant un grup nombrós de persones
- entrevistar-se per aconseguir una feina
- fer una prova oral (oposicions, judici, examen, etc.)
- dialogar per telèfon amb desconeguts
- participar en un programa de ràdio o televisió
- deixar missatges en un contestador automàtic
- etc.

És clar que no es tracta d'ensenyar a parlar des de zero (?). Els alumnes es defensen mínimament en les situacions quotidianes: converses col·loquials i familiars, diàlegs, explicacions breus, etc. El que també convé treballar a classe són la resta de situacions:

- les comunicacions d'àmbit social: parlaments, exposicions, debats públics, parlaments, discussions, etc.
- les noves tecnologies: telèfon, ràdio, televisió, etc.
- les situacions acadèmiques: entrevistes exàmens orals, exposicions, etc.

En definitiva, cal eixamplar el ventall expressiu de l'alumne de la mateixa manera que van ampliant-se els seus coneixements sobre les diferents matèries. Els nous currículums incorporen en els seus programes un tractament extens i variat de la llengua oral, quasi equivalent al de la llengua escrita. Aquesta va ser una de les innovacions més importants de l'anterior reforma educativa.

¹ El text és un resum adaptat de: Daniel Cassany, Marta Luna, Glòria Sanz: *Ensenyar llengua*, Barcelona, Graó.

Malgrat açò, hi ha un escepticisme per part del professor respecte al tema perquè no sap com treballar aquesta habilitat a classe. Quan es tracta de fer un exercici d'aquesta mena a classe, es té la sensació de pèrdua de temps, i es difícil controlar la classe, així com avaluar-lo. Són els típics problemes d'inseguretat i de manca de formació.

Per altra banda, no podem oblidar-nos del valencià com a segona llengua. Un alt percentatge de la nostra població escolar no té el valencià com a llengua materna i un altre tant per cent rarament la usen. N'hi ha per tant un bon nombre d'alumnes que poden dir ben poca cosa en valencià (encara que alguns d'ells són capaços d'escriure amb poques faltes d'ortografia). Aquests alumnes han sigut víctimes d'un ensenyament ineficaç i gramaticalista que ha sacrificat els objectius comunicatius a la teoria lingüística.

Així doncs, amb els alumnes no valencianoparlants la pràctica de l'expressió oral a classe ha de ser encara més important que en una situació normal.

Molts professors d'Educació Secundària, i també molts mestres, pensen que aquest tractament de la llengua oral correspon als primers nivells de l'escolarització i que en els nivells més avançats s'ha de posar l'èmfasi en aspectes més teòrics com l'anàlisi gramatical i la reflexió lingüística. A mesura que creix l'alumne i es consolida la seua formació, l'aprenentatge s'ha de centrar en punts més profunds i complexos sense abandonar cap component elemental de la comunicació, com és l'expressió oral.

2. Tipus de text i necessitats orals

Badia distingeix tres tipus de situacions comunicatives, segons el nombre de participants:

Singulars	Duals	Plurals
discurs polític	trucada telefònica	reunió de veïns
exposició magistral	diàleg de dos amics	debat a classe
cançó enregistrada	entrevista	conversa d'amics

Cada tipus té unes característiques distintes i requereix unes habilitats distintes de l'emissor. Un conferenciant prepara l'exposició al seu aire i només pot comptar amb les reaccions no-verbals del públic. En una entrevista o una conversa, l'emissor interacciona amb un interlocutor en una confrontació dialèctica. Una tertúlia o un debat (plural) és el resultat de la col·laboració espontània i incontrolada de diversos participants.

Des d'un punt de vista més tècnic, es diferencien les comunicacions *autogestionades* (singulars) i les *plurigestionades* (dual i plural).

Les primeres exigeixen la capacitat de preparació i autoregulació del discurs, mentre que les segones posen èmfasi en la interacció i la col·laboració comunicativa.

L'autogestió és l'art de l'oratòria, de parlar en públic, de convèncer o simplement d'informar. En canvi, la plurigestió és l'art de la conversa, de l'intercanvi i de la col·laboració entre interlocutors, de saber conduir un debat, etc.

Tradicionalment la recerca s'ha decantat per estudiar el primer tipus de discursos: la comunicació autogestionada, monologada o singular. Des dels estudis d'oratòria greco-llatina fins als actuals *best-sellers* sobre aprendre a parlar en públic hi ha un llarg recorregut. Però modernament la lingüística s'ha interessat també pels discursos més col·loquials i per la conversa, sobretot arran de l'anàlisi del discurs i de l'actuació lingüística dels parlants.

Així doncs, quines d'aquestes comunicacions i habilitats s'han de parlar a classe? Per un costat sembla que l'èmfasi educatiu s'haja de posar en les situacions singulars. Són les que més s'allunyen de la vida quotidiana dels aprenents. Impliquen un nivell d'elaboració lingüística més alt i una correcció molt acurada.

En canvi, les comunicacions duals i plurals no mereixen tant d'interès. Si deixem de banda les discussions i debats improvisats, el cert és que escassegen les pràctiques d'entrevista, de reunió o de debat, fetes amb una bona organització didàctica. Molts mestres solen creure que els alumnes ja xarren prou i que aquests tipus de comunicacions s'adquireixen de forma natural. Però el ben cert és que els mestres ens adonem que els alumnes

tenen problemes en els diàlegs i en les converses, i que també la majoria poden millorar notablement la seua expressió.

Hi ha un altre argument que és fonamental per treballar aquest tipus de situacions a les classes. La situació oral plurigestionada és la forma més important de comunicació en la vida humana.

Un cas interessant de metodologia que posa èmfasi en el treball d'aquestes comunicacions és l'aprenentatge cooperatiu. Aquest enfocament pedagògic aposta pel treball en equips d'alumnes a les aules. Però un dels requeriments previs per posar-lo en marxa és formar i consolidar els equips d'alumnes i desenvolupar les seues destreses socials, és a dir les capacitats d'interrelació en l'equip.

Des d'un altre punt de vista, també s'ha de considerar que el treball d'aprofundiment gramatical i lèxic i d'enriquiment lingüístic general han de revertir en l'expressió oral.

En resum, els diversos tipus de comunicació han de tenir cabuda en l'espai de classe dedicat a l'expressió oral. Si bé en els nivells més baixos s'ha de posar l'èmfasi més en els discursos plurigestionats, a mesura que l'aprenent creix se l'ha de posar en situacions més complexes i especials com les singulars.

Les situacions singulars (exposicions, parlaments), són les comunicacions que s'allunyen més de la vida quotidiana dels aprenents: no és corrent que els joves parlen en públic. A més impliquen un nivell d'elaboració lingüística més alt. És cert que, fins ara, són pocs els models d'entrevista, de reunió o de debat fets amb una bona organització didàctica en els nostres llibres de text.

També hem de considerar que el treball d'aprofundiment gramatical i lèxic i d'enriquiment lingüístic general han de revertir en l'expressió oral.

3. Consideracions generals

3.1. Presa de consciència de les necessitats orals

L'ensenyament tradicional de les llengües ha posat l'èmfasi en l'ortografia, la correcció i l'escrit, alhora que negligia les formes orals. Als

alumnes se'ls ha prohibit parlar i col·laborar en grup. És per això que és possible que quan facen les primeres pràctiques orals les consideren com un passatemps, un descans entre els exercicis de gramàtica i, fins i tot, que puguin pensar que estan perdent el temps.

Una de les tasques fonamentals del professor és canviar aquestes actituds i fer veure als alumnes la rellevància de l'oral en la vida quotidiana i el gran benefici que poden obtenir a la vida diària; fer-los notar les coses que fan malament i que poden millorar i revertir en la seua comunicació diària. Els alumnes associen la llengua a un llibre de gramàtica, a unes regles que tenen poc a veure amb la seua vida.

Aquesta no és una empresa fàcil i breu. És necessita paciència per a anar modificant actituds que s'han anat consolidant durant un munt d'anys d'ensenyament escrit .

3.2. Progressos a mitjà i llarg termini

Cal també tenir present que el desenvolupament de les habilitats orals és un procés llarg i complex. Tardarem mesos i anys a notar millores substancials en la seua capacitat expressiva. Per això, l'ensenyament de l'expressió oral s'ha de planificar a mitjà i llarg termini. Potser els resultats positius dels exercicis no emergiran fins temps després, en un curs superior. El desenvolupament de l'expressió requereix pràctica i exercitació i es consolida amb l'experiència i la continuïtat.

3.3. La correcció i la fluïdesa

Una altra característica de l'expressió oral a les aules és el de posar més èmfasi en la correcció de la parla i menys en la fluïdesa expressiva. Sempre ens hem preocupat més de la gramaticalitat i la normativa que de la desimboltura, la seguretat o la facilitat amb que parlàvem.

Correcció i fluïdesa formen en l'expressió oral una unió indissociable. Així doncs, carregar les tintes sobre un aspecte per damunt de l'altre significa empobrir l'expressió d'alguna manera. Un alumne excessivament preocupat per evitar barbarismes i faltes pot acabar parlant poc a poc i dient poca cosa i al

revés si es concentra només en la fluïdesa. Un ensenyament global de l'expressió ha de combinar els dos aspectes d'una forma equitativa.

3.4. L'ordre a classe

Els mestres tenim por dels exercicis orals perquè trenquen el silenci i la disciplina. Açò ocorre perquè els alumnes no estan acostumats a aquesta mena de exercicis i no coneixen les regles del joc. Per això, abans de començar se'ls ha d'explicar detalladament les regles del joc. Però els mestres tampoc tenim massa experiència a posar en pràctica aquestes tècniques. La millor forma d'afrontar aquesta situació és fer-ho conjuntament amb els alumnes, de forma progressiva i amb precaució. S'ha de començar amb exercicis més breus i controlats i, posteriorment, passar a pràctiques més obertes i complexes.

3.5. Planificar l'activitat d'expressió

El primer problema fa referència a la progressió de l'aprenentatge que ha de seguir l'alumne per a consolidar algun aspecte lingüístic. Per exemple, si volem treballar l'argumentació o les perífrasis d'obligació. Podem celebrar un debat a partir d'un problema o un joc de rols sobre les obligacions que tenen dos individus?

Amb un exercici obert com aquest els alumnes no podran assolir un ús acceptable de l'argumentació o de les perífrasis. Abans, cal preparar exercicis més tancats i gramaticals per practicar les formes: *sóc de l'opinió que, fonamentada aquesta tesi amb, no accepte, etc.* o *haver de + INFINITIU, cal + INFINITIU, és necessari que, etc.*

Podem distingir dos grans grups d'exercicis en el procés de desenvolupament de l'expressió oral: activitats precomunicatives, que posen l'èmfasi en l'adquisició d'estructures gramaticals i de lèxic i que preparen l'alumne per a usar aquests ítems en exercicis comunicatius, més globals i contextualitzats.

Exercicis precomunicatius

Estructurals

Quasi-comunicatius

Exercicis comunicatius

De comunicació funcional

D'interacció social

Els exercicis *estructurals* aïllen els diversos elements lingüístics de la comunicació i serveixen perquè els alumnes n'apreguen les característiques gramaticals o lèxiques. Són més analítics i teòrics de manera que l'aprenent reflexiona sobre el sistema de la llengua, o també més pràctics i mecànics. Són exemples els exercicis de repetició fonètica, les pràctiques orals de transformació sintàctica (activa/passiva, relatius, pronoms, etc) o els jocs de vocabulari (enllaçar paraules, buscar mots d'un tema, distingir les diverses accepcions d'un mot, etc).

Les activitats *quasi-comunicatives* presenten les unitats mínimes anteriors en fragment de discursos més significatius (preguntes, diàlegs, intervencions, etc.) de manera que l'alumne consolida els nous continguts: formula construccions de relatiu, frases amb les noves paraules, diàlegs dirigits, etc.

En un plantejament d'integració de llengua i continguts, com el del seminari, les activitats precomunicatives es podrien realitzar en les assignatures lingüístiques i els exercicis clarament comunicatius tant en assignatures lingüístiques com no lingüístiques.

Els exercicis *funcionals* posen èmfasi en el significat i la comprensibilitat del missatge: en un diàleg per completar buits d'informació, en una discussió per a solucionar algun problema.

En els exercicis *d'interacció social*, es posa èmfasi en les connotacions socials del llenguatge. Els alumnes han d'adreçar-se a interlocutors distints amb jocs de rol i simulacions, en situacions de comunicació diverses i han d'adequar la seua expressió a cada cas.

Aquesta classificació presenta un camí progressiu per assolir els diversos ítems lingüístics. A les assignatures no lingüístiques es poden fer

exercicis d'interacció social, a partir d'un element real per a la comunicació com són els propis continguts.

3.6. Manejament i interacció

En el camp de l'expressió oral el maneigament de grups és molt important perquè l'oral és interacció. El professor ha de decidir si cal treballar per parelles, en petit grup o gran grup, si després hi haurà posada en comú, etc. La planificació d'aquests aspectes és essencial per garantir el funcionament i la rendibilitat de qualsevol activitat oral. Un mateix material pot tenir diversos resultats segons com es planifiqui l'exercici. Es pot derivar en molts exercicis en una discussió anàrquica i reiterativa si el mestre no planifica les intervencions i deixa que l'alumne s'expressi a la seua conveniència.

Passos a seguir per conduir una activitat oral a l'aula:

En el cas de les activitats d'expressió oral de les assignatures no lingüístiques convindria arribar a acords per organitzar la dinàmica que s'explica en aquest apartat. Això facilitaria la tasca del professorat d'assignatures no lingüístiques i ajudaria a crear rutines d'execució que a la fi esdevingueren bons hàbits d'expressió oral.

1. Preparació meticulosa

Preparar els materials, decidir com s'ha de realitzar, amb quins passos, com s'ha d'organitzar l'espai, quines interaccions (parelles, petit grup, gran grup).

2. Donar instruccions als alumnes

Presentar l'activitat, explicar els objectius, què s'ha de fer, com s'ha de treballar, temps. Les instruccions s'han de donar una a una verificant que els alumnes les entenen.

3. Seguiment de l'activitat

Mentre els alumnes treballen el professor els observa, respon els dubtes i pren nota del que vol comentar després.

4. Avaluació i correcció

Mestre i alumnes comenten la realització de l'activitat, el resultat i els errors que s'han comés.

Exemple d'activitat mal planificada:

Quan falten vint minuts per acabar la classe, la mestra proposa un joc de rols de discussió familiar. Explicada la situació, la mestra reparteix els papers i demana que comence la representació. No cal dir que serà un desastre. Els alumnes implicats van poder dir poca cosa ,i la resta va escoltar amb poc interès. Les causes: No es va preparar l'activitat, els alumnes no van poder pensar què dirien, no van poder triar els rols, la majoria no va fer res, etc.

3.7. Avaluació

Qualsevol activitat d'expressió oral pot ser avaluada i ha de ser-ho d'alguna forma. Una bona avaluació diagnòstica o de competència de la capacitat expressiva d'un alumne combina més d'una prova. Per exemple:

- Mantenir un diàleg o una conversa informal.
- Llegir un text en veu alta.
- Fer una intervenció monogestionada breu: un comentari, argumentació, narració.
- Reaccionar davant una situació concreta que requereix una rutina i unes fórmules.

En una situació tradicional, l'alumne realitza aquestes proves davant un examinador, però en un plantejament més modern els alumnes haurien d'adreçar-se a altres alumnes, així no patirien les limitacions inhibidores evidents.

3.8. Valoració de la llengua oral. Els sistemes sintètics.

Apel·len sobretot a la impressió general que causa l'examinand, a la globalitat de la seua expressió. Convindria que cada alumne/a fóra avaluat d'aquesta manera almenys una o dues voltes per curs, a l'inici i al final.

3.8.1. Correcció

La correcció de l'oral és una activitat poc practicada atés que no estem acostumats a treballar amb els sons i l'expressió com amb les lletres i la prosa.

3.8.2. Tècniques de correcció:

1. Corregir només els errors més importants

L'alumne no pot assumir ni aprendre mai tots els errors que comet en una intervenció. A més és possible que determinades faltes impliquen un nivell de coneixements que l'alumne encara no ha assolit.

2. Fomentar l'autocorrecció i la col·laboració entre companys

En una activitat oral és molt difícil que el mestre pugui seguir tots els alumnes i totes les intervencions. Per això els aprenents han d'adoptar una actitud constant de millora i col·laboració entre ells.

3. Dir els errors però no corregir-los

Els mestres han de fer notar els errors comesos , però no cal refer-los, perquè és feina de l'alumne.

4. Correcció i fluïdesa

Solem fixar-nos més en els errors gramaticals que en la fluïdesa. Estem més acostumats, tenim més coneixements de normativa i, a més la correcció és un terreny més concret que la fluïdesa, perquè afecta a qüestions més concretes de la llengua, mentre que l'altra és més difícil de corregir. La correcció ha d'abastar els dos components. Cal fer notar els errors més flagrants però també s'han de fer indicacions sobre el ritme, la seguretat o la desimboltura en l'expressió.

5. Mesurar el grau de correcció

Cal ser conscient que la correcció oral pot tenir un efecte intimidatori o inhibidor en l'aprenent. Si un alumne té problemes de timidesa, una correcció excessiva seria contraproductiva. Així mateix, una correcció immediata, massa constant i seguida destorba el flux expressiu de l'alumne i pot arribar a tallar-lo. Per això, cal ser caut a l'hora de corregir l'alumne i adaptar-nos a les característiques de cada individualitat.

En l'apartat de les tècniques se sol fer una distinció entre la correcció immediata o al vol i la diferida en el temps. Les dues tenen avantatges i inconvenients:

Correcció immediata	Correcció diferida
Pot bloquejar l'alumne	
Es fixa l'error concret d'un moment	Selecciona els errors més importants i repetits de tota la intervenció
Corregeix els errors en el context en què es donen	Comenta els errors descontextualitzats
El mestre ha d'anotar els errors en un paper i això pot distreure'l	

A continuació, a l'Annex I trobareu, com a exemple, una proposta de criteris de valoració de l'oral. Es tracta d'una proposta adaptada a partir dels criteris del Nivell 3 del Pla de Formació Lingüísticotècnica per al Professorat no Universitari. Aquesta graella mostra un coneixement molt elevat de la llengua, per tant, podria servir per als nivells terminals, com ara 4 d'ESO o els Batxillerats.

Annex I

Criteris de valoració de l'expressió oral (0-15 punts)

Intervenció oral: competències lingüístiques (correcció)	
1. Fonologia. Aplica els criteris d'elocució estàndard. Pot tindre algun error puntual poc significatiu.	3
1. Fonologia. La pronúncia és acceptable, per bé que presenta alguns errors propis de la parla col·loquial informal o poc genuïna (obertura de les vocals, caiguda vacil·lant de la <i>d</i> intervocàlica, palatalització de la <i>l</i> inicial, etc.).	2
1. Fonologia. La pronúncia és defectuosa i inadequada per al nivell; presenta molts errors i vacil·lacions en la sistematització del vocalisme i consonantisme.	1
2. Lèxic i semàntica. Utilitza un vocabulari ampli i precís sobre temes generals. El lèxic s'ajusta a la normativa i evita els barbarismes. Pot tindre algun error puntual poc significatiu.	3
2. Lèxic i semàntica. Presenta alguns buits lèxics que provoquen algunes vacil·lacions, però que no obstaculitzen la comunicació. El lèxic s'ajusta prou a la normativa, encara que ocasionalment pot usar alguns barbarismes o col·loquialismes aïllats habituals de la llengua informal (*pues, *menos, *casi...).	2
2. Lèxic i semàntica. El lèxic no s'ajusta a la normativa i abunden els barbarismes i els col·loquialismes impropis de la llengua formal.	1
3. Morfosintaxi. Té un bon domini de les regles de la morfologia i de la sintaxi necessàries per a comunicar-se, ajustat a la correcció gramatical. Pot tindre algun error puntual poc significatiu.	3
3. Morfosintaxi. La morfologia i la sintaxi no s'ajusten, en alguns aspectes, a les de la llengua formal i ocasionalment presenta formes pròpies de la morfologia i la sintaxi col·loquials (ús incorrecte de formes verbals: *tingam, *admitixen...; de perífrasis verbals: *tinc que, *hi ha que...; omissió de pronoms; ús vacil·lant del <i>lo</i> neutre; preposició <i>a</i> davant de l'OD; etc.).	2
3. Morfosintaxi. La morfologia i la sintaxi són clarament defectuoses i insuficients.	1
Intervenció oral: competències pragmàtiques (fluïdesa)	
4. Cohesió, coherència, adequació. S'expressa de manera fluida, amb un orde lògic i amb un discurs cohesionat i adequat, encara que la intervenció no siga massa llarga. La intenció i el contingut del missatge són clars. Els recursos lingüístics són variats i adequats. Usa la llengua per a expressar opinions i sentiments i, fins i tot, funcions complexes com ara l'humor i la ironia. El discurs s'adequa, quant al grau de formalitat, a la situació comunicativa.	3
4. Cohesió, coherència, adequació. S'expressa de manera prou clara, tot i que les intervencions poden ser desordenades, poc cohesionades o excessivament breus, o que no completen algunes de les idees iniciades. Els recursos lingüístics són suficients. La seua intervenció oral és suficient i efectiva, encara que pot fer la impressió que ha de limitar el que vol dir i ha de modificar el discurs. De vegades amb un cert esforç. No acaba d'ajustar el discurs al grau de formalitat de la situació comunicativa.	2
4. Cohesió, coherència, adequació. Els recursos lingüístics són molt limitats i no és capaç de construir un discurs coherent i amb sentit. Les vacil·lacions i les interrupcions són contínues. No té recursos per a interactuar ni per a dir el que vol ni per a modificar el discurs. El grau de formalitat no s'adapta a les circumstàncies.	1
5. Aspectes paralingüístics. Mostra una pronunciació i una entonació clares i naturals. Pot tindre algun error puntual poc significatiu.	3
5. Aspectes paralingüístics. Mostra una pronúncia i una entonació clares però amb alguns errors greus. No respecta alguns aspectes claus com l'entonació correcta i la segmentació adequada. El discurs presenta un nivell alt de rectificacions.	2
5. Aspectes paralingüístics. Nivell deficient en l'elocució. Volum no adequat. Entonació dubitativa. Segmentació inapropiada. Ritme ple de dubtes i vacil·lacions.	1